

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет/інститут педагогічний

Кафедра педагогіки початкової освіти

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЗА КОРДОНОМ

Освітня програма «Початкова освіта»

Спеціальність 013 «Початкова освіта»

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “ 28” серпня 2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Інклюзивна освіта за кордоном
Викладач (-і)	доц. Матвеєва Наталія Олексіївна
Контактний телефон викладача	0502204583
Е-mail викладача	nataliematveieva@gmail.com
Формат дисципліни	Лекції, практичні, самостійна робота
Обсяг дисципліни	90 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Очні консультації: 2 години на тиждень (середа, 10.00 год., 308 ауд.)
2. Анотація до курсу	
<p>Дисципліна «Інклюзивна освіта за кордоном» вивчається студентами спеціальності «Початкова освіта» на третьому курсі у шостому семестрі. Даний курс присвячений ознайомленню майбутніх фахівців із науково-теоретичними засадами упровадження інклюзивної освіти у Австрії, Бельгії, Італії, США, Канаді, Німеччині, Польщі, Словаччині, Чехії та ін., сучасними стратегіями освітньої інклюзивної практики. Курс розраховано на вивчення історії становлення та розвитку інклюзії у низці країн, опрацювання нормативно-правової бази даних країн; розширення досвіду щодо упровадження інклюзивного навчання (професійної підготовки кадрів, методів навчання та виховання учнів, організації психолого-педагогічного, корекційно-розвиткового супроводу даної категорії школярів, улаштування тісної співпраці та взаємодії з сім'ями учнів з особливими освітніми потребами, адаптації та модифікації навчальних закладів, матеріалів тощо); формування та розвиток необхідних умінь, навичок професійної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета курсу полягає у підготовці студентів до навчально-виховної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами; ознайомленні майбутніх фахівців із світовим досвідом включення дітей з особливими освітніми потребами у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів, сучасними тенденціями та моделями інклюзивного навчання; розвитку здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності</p> <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни ви ознайомитеся із досвідом зарубіжних країн щодо включення осіб з особливими освітніми потребами на навчання у загальноосвітні навчальні заклади, специфікою упровадження сучасних стратегій та базових моделей інклюзивного навчання, нормативно-правовою базою європейських країн, кращим досвідом інклюзивної освіти зарубіжжя</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>Програмні результати навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Володіння системою наукових знань із дисциплін загальної та професійної підготовки. Знання сучасних теоретичних основ освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти. -Знання вікових особливостей дітей, індивідуальних відмінностей у перебігу їхніх пізнавальних процесів. -Знання сутності методичних систем навчання учнів початкової школи освітніх галузей/змістових ліній, визначених Державним стандартом початкової освіти, сучасних методів навчання в умовах інклюзії. -Уміння проводити уроки в початковій школі, аналізувати урок щодо досягнення його мети й завдань, оцінювати ефективність застосованих форм, методів, засобів і технологій, використовувати інноваційні технології вивчення певної освітньої галузі/предмета в класі з інклюзивним навчанням. -Уміння проектувати зміст і методичний інструментарій проведення виховних заходів у початковій школі. -Здатність до здійснення ефективної комунікації, в т.ч. іноземною мовою, у процесі 	

вирішення професійно-педагогічних задач, усунення комунікативних бар'єрів, організації навчального діалогу з учнями з особливими освітніми потребами. -Здатність до навчання впродовж життя і вдосконалення з високим рівнем автономності набутої під час навчання кваліфікації.					
5. Організація навчання курсу					
Обсяг курсу					
Вид заняття			Загальна кількість годин		
Лекції			12		
семінарські заняття / практичні / лабораторні			18		
самостійна робота			60		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/ Вибірковий		
Шостий	Початкова освіта	Третій	Дисципліна вільного вибору студента		
Тематика курсу					
Тема, план	<i>Форма заняття</i>	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконан ня
Модуль 1. Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою	Лекція, практичне	Елен Р., Даніелс і Кей Стаффорд. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів. Львів: «Надія», 2005. 125 с. Колупасєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.:Самміт-Книга, 2009.272 с. Кравченко Г.Ю, Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с. Освіта та культура демократії / К.А.Гансен, Р.К.Кауфман, С.Сейфер. Львів, 2001. 152 с. Саламанкская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7 – 10 июля 1994. К., 2000.	опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання, опрацювання літературних джерел, конспектування Саламанкської декларації, підготовка доповіді-виступу на тему (10 год.)	Максимальна оцінка – 5	один тиждень
Тема 2 Інтегроване та інклюзивне навчання в	Лекція, практичне -семінар	Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія»,	опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання,	Максимальна оцінка - 5	один тиждень

Італії		<p>2000. 256 с.</p> <p>Давиденко Г.В. «Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Італії»/Збірник наук.праць Хмельницького інт-ту СТУ.2013. № 2. С. 65-70.</p> <p>Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи. Ел. ресурс. Режим доступу: http://www.ussf.kiev.ua/ie_experience_implementing/</p> <p>Журавльова Л.С. Аналіз зарубіжного досвіду з проблеми організації та змісту інклюзивної освіти//Науковий часопис СНПУ ім. М.Драгоманова. Серія 19: корекційна педагогіка та спеціальна психологія. К.: Вид-во НПУ ім. М.Драгоманова, 2014. Вип. 26. С. 108 – 111.</p>	<p>конспектування праці Давиденко Г.В. «Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Італії»/ Збірн. наук. праць Хмельницького інт-ту СТУ.2013. № 2. С. 65-70.</p> <p>Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2000. 256 с.</p> <p>Підготовка на цій основі короткого звіту-аналізу про розвиток нормативної бази Італії (10 год.)</p>		
<p>Тема 3 Освітні реформи Бельгії, Голландії та Австрії щодо інклюзивної освіти осіб з особливими потребами</p>	<p>Лекція-віртуальна екскурсія, практичне -виставка</p>	<p>Всесторонній обзор отрасли – Дания, 2012. Европейское агентство по развитию специального образования. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.european-agency.org/country/denmark/nationaloverview/complete-national-overview.</p> <p>Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2000. 256 с.</p> <p>Досвід реалізації</p>	<p>Опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання, пошуково-дослідна робота, підготовка наочних матеріалів (стіннівок, світлин, лет-буків, арт-буків) про освітню реформу у означених країнах (10 год.)</p>	<p>Максимальна оцінка - 5</p>	<p>один тиждень</p>

		інклюзивної освіти в країнах Європи. Ел. ресурс. Режим доступу: http://www.ussf.kiev.ua/ie_experience_implementing/ Кавун Ю. Передовий психолого-педагогічний досвід реалізації інклюзивної практики в країнах Європи//Вісник науково-дослідної лабораторії «Інклюзивна педагогіка» за матеріалами 1 регіональної науково-практичної конференції «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» 26 квітня 2015. Уманський ДПУ ім. П.Тичини. Умань, 2015. Вип. 1. С. 168-170.			
Модуль 2. Тема 1 Шведська модель інклюзивної освіти: стратегії упровадження. Організація психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими потребами у навчальному закладі (досвід Німеччини)	Лекція, практичне	Всесторонній обзор отрасли – Швеция, 2013. Европейское агентство по развитию специального образования. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.european-agency.org/country/sweden/nationaloverview/complete-national-overview . Ніна Кравець. Впровадження інклюзивного навчання в зарубіжних країнах. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2018. №2. С.139-146. Ольсен Х. «Включённое» образование – стратегия для достижения образования для всех / Х. Ольсен // Актуальные проблемы интегрированного обучения. М., 2001. С. 25– 95 Хамська Н.Б., Матіюк Д.В. Розвиток	Опрацювання літературних джерел та матеріалів в системі дистанційного навчання, конспектування статті Н.Кравець. Впровадження інклюзивного навчання в зарубіжних країнах//Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2018. №2. С.139-146.; опрацювання статті Хамська Н.Б., Матіюк Д.В. Розвиток інклюзивної освіти в Німеччині// Наукові записки Вінницького ДПУ ім. Коцюбинськ	Максимальна оцінка - 5	один тиждень

		інклюзивної освіти в Німеччині//Наукові записки Вінницького ДПУ ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2016.Вип. 47. С. 169-172.	ого. Серія: Педагогіка і психологія. 2016.Вип. 47. С. 169-172. Виокремлення основного, укладання тез (10 год.)		
Тема 2 Інклюзивна освіта у США та Канаді: основні напрями та принципи організації	Лекція-диспут практичне	<p>Захарчук М. Є. Становлення та розвиток освітніх концепцій інтеграції та інклюзії у США// Вища освіта України. 2012. Додаток 1 до вип. 27, том I (34) : [тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»] / відп. ред. І. П. Маноха. С. 143–150.</p> <p>Захарчук М.Є. Аналіз досвіду США в організації інклюзивного навчання дітей загальноосвітньої школи//Наукові записки Ніжинського ДУ ім.М.Гоголя.Серія: Психолого-педагогічні науки. 2012. №6.</p> <p>Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практичний посібник : пер з англ. / Тім Лорман, Джоан Демпелер, Девід Харві. К. : СПД-ФО Парашин І. С., 2010. 296 с.</p> <p>Лупарт Дж. Шкільна реформа в Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл / Дж. Лупарт, Ч. Веббер // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. 2010. № 1. С. 6–11.</p> <p>Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід): матеріали Міжнародної конференції/за ред.</p>	<p>опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання, опрацювання статті Захарчук М. Є. Становлення та розвиток освітніх концепцій інтеграції та інклюзії у США// Вища освіта України. 2012. Додаток 1 до вип. 27, том I (34) : [тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»] / відп. ред. І. П. Маноха. С. 143–150.</p> <p>Запис нотаток, укладання таблиці «Етапи становлення інклюзії у США»; створення бібліографії за темою (10 год.)</p>	Максимальна оцінка - 5	один тиждень

		В.І.Бондаря, Р.Петришина. К.: Наук. Світ, 2004.200 с.			
Тема 3 Досвід упровадження інклюзивної освіти в країнах ближнього зарубіжжя (Польща, Чехія, Словаччина)	Лекція- диспут практичне	<p>Арендарук А.О.Д освід впровадження інтеграції та інклюзивної освіти в Україні та за кордоном// Науковий часопис: Корекційна педагогіка. С. 11-14. Ел. ресурс. Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7539/1/Arendaruk.pdf</p> <p>Вербенець А.А. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Вип. 51 (104). 2016. С.90- 97.</p> <p>Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2005.</p> <p>Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272</p> <p>Лавріненко Л. І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): Навчально- методичний посібник для керівників закладів освіти, учителів та вихователів ЗДО, ГПД, шкіл-інтернатів, методистів [Текст]. Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. 168 с.</p> <p>Павленко В.В. «Впровадження інклюзивної освіти в</p>	Опрацювання матеріалів в системі дистанційного навчання; Конспектуван ня статті Павленко В.В. «Впровадженн я інклюзивної освіти в Польщі та Україні»; укладання схеми-таблиці порівняльного аналізу упровадження інклюзивної освіти в європейських країнах та Україні; підготовка запитань для проведення диспуту на тему; складання орієнтовного сценарію диспуту (10 год.)	Максима льна оцінка – 5	один тиждень

		Польщі та Україні» http://eprints.zu.edu.ua/24315/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.PDF			
6. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу	Вид контролю – залік. Максимальна оцінка – 100 балів. Участь в роботі впродовж семестру – 50 балів (оцінки за практичні заняття – 30 балів, за самостійну роботу – 10 балів, за контрольну роботу – 10 балів). Залік – 50 балів.				
Вимоги до письмової роботи	Ви повинні виконати контрольну роботу, що складається із двох теоретичних питань (оцінюються у 8 балів) і практичного завдання (2 бали).				
Практичні заняття	30 балів				
Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання 60 % практичних завдань репродуктивного та частково-пошукового рівнів, 10% виконаних творчих завдань.				
7. Політика курсу					
<p>У процесі вивчення курсу студент повинен продемонструвати належний рівень пізнавальної активності, інтересу до дисципліни; самостійність у виконанні завдань та творчий підхід у ході самопідготовки.</p> <p>Студент повинен добре володіти навчальним матеріалом, поданим на лекційних заняттях, незалежно від присутності на них, а також мати конспект лекцій.</p> <p>Студент повинен відвідувати практичні заняття, ретельно готуватися до них та виконувати усі завдання, в іншому випадку йому слід опрацювати пропущені теми, а також виконати супровідні вправи та завдання різного рівня. Лекційні курси, додаткові ресурси для засвоєння змісту курсу є доступними на сайті дистанційної освіти. Завершальним етапом відпрацювання пропущеного заняття є складання студентом тестів із теми.</p> <p>За умови пропуску та не відпрацювання більше 50% занять, студент не буде допущений до складання заліку.</p>					
8. Рекомендована література					
<ol style="list-style-type: none"> 1. Арендарук А.О. Досвід впровадження інтеграції та інклюзивної освіти в Україні та за кордоном// Науковий часопис: Корекційна педагогіка. С. 11-14. Ел. ресурс. Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7539/1/Arendaruk.pdf 2. Амиридзе С.П.Обзор зарубежного опыта в области инклюзивного образования//Научные исследования в образовании: научн. ж-л, 2012. Вып. 2. 3. Будник О. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Ів-Франківськ: Кушнір Г.М., 2015. 152 с. 4. Ванян А. Обзор инклюзивного образования за рубежом. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://turion.net/default.asp?src=library&id=001. 5. Вербенець А.А. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Вип. 51 (104). 2016. С.90-97. 6. Волчелюк Ю.І. Основні напрямки соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому просторі (зарубіжний досвід)//Зб. Наук. праць Хмельницького ун-ту соц. технологій ун-ту «Україна». Хмельницький, 2011. № 3. С. 6-9. 7. Всесторонний обзор отрасли – Дания, 2012. Европейское агентство по развитию специального образования. [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.european-agency.org/country/denmark/nationaloverview/complete-national-overview. 8. Всесторонний обзор отрасли – Швеция, 2013. Европейское агентство по развитию специального образования. [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.european-agency.org/country/sweden/nationaloverview/complete-national-overview. 9. Деніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Т-во «Надія», 2000. 256 с. 					

10. Дети социального риска и их воспитание/Под научн. ред. Л.М.Шипициной. СПб: «Речь», 2003. 144 с.
11. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании/Сост. Н.Д.Соколова, Л.В.Калинникова. М.: ООО «Аспект», 2005. 448 с.
12. Журавльова Л.С. Аналіз зарубіжного досвіду з проблеми організації та змісту інклюзивної освіти//Науковий часопис СНПУ ім. М.Драгоманова. Серія 19: корекційна педагогіка та спеціальна психологія. К.: Вид-во НПУ ім. М.Драгоманова, 2014. Вип. 26. С. 108 – 111.
13. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку/Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Науково-методичний збірник. Вип. 8/За ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка. К.: Наук. Світ, 2006. 288 с.
14. Захарчук М.Є. Становлення та розвиток інклюзивної освіти у США: автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.01. Тернопільський НПУ ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2013. 17 с.
15. Захарчук М. Є. Становлення та розвиток освітніх концепцій інтеграції та інклюзії у США//Вища освіта України. 2012. Додаток 1 до вип. 27, том I (34) : [тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»] / відп. ред. І. П. Маноха. С. 143–150.
16. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практичний посібник : пер з англ. / Тім Лорман, Джоан Демпелер, Девід Харві. К. : СПД-ФО Парашин І. С., 2010. 296 с.
17. Кавун Ю. Передовий психолого-педагогічний досвід реалізації інклюзивної практики в країнах Європи//Вісник науково-дослідної лабораторії «Інклюзивна педагогіка» за матеріалами 1 регіональної науково-практичної конференції «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» 26 квітня 2015. Уманський ДПУ ім. П.Тичини. Умань, 2015. Вип. 1. С. 168-170.
18. Кобель І.Г., Dickinson J. Моделі інклюзії для глухих: погляд із США//Актуальні питання корекційної освіти: Зб. наук. праць. Вип. 11, 2018.
19. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
20. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
21. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.
22. Кравченко Г.Ю, Сіліна Г.О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.
23. Лавріненко Л. І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): Навчально-методичний посібник для керівників закладів освіти, учителів та вихователів ЗДО, ГПД, шкіл-інтернатів, методистів [Текст]. Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. 168 с.
24. Лупарт Дж. Шкільна реформа в Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл / Дж. Лупарт, Ч. Веббер // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2010. – № 1. – С. 6–11.
25. Малишевська І.А. Становлення та розвиток освітньої інклюзії у США та Канаді. Ел. ресурс. Режим доступу: <https://iscience.in.ua/arkhyv/26-27-sentbrya-2016/ped-1/3171-staovlena-1>
26. Мар'яна Захарчук, Юлія Закаулова. Аналіз системи підготовки педагогів інклюзивної школи у США//Науковий Вісник Мелітопольського ДПУ. Серія: Педагогіка, №1 (12), 2014. С.21-28.
27. Наконечна Л.В. Сучасні концепти інклюзивної освіти: компаративний аналіз//Вісник Харківського нац. ун-ту ім. Н.Каразіна. Серія: Валеологія: сучасність і майбутнє. Вип. 22. Харків, 2017.
28. Ольсен Х. «Включённое» образование – стратегия для достижения образования для всех // Актуальные проблемы интегрированного обучения. М., 2001. С. 25– 95.
29. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник №4 НДЛ інклюзивної освіти/ Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В. Рівне: РОШПО, 2013. 53с.
30. Романчак Ж.І. Організаційно-методичні умови професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі//Наша школа. 2014. № 4. С. 33 – 37.
31. Саламанкская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, приняты Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7 – 10 июля 1994. К., 2000.

32. Соціальне партнерство в інклюзивній освіті: європейський вектор, українські реалії // Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (15 березня 2018 р.). Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2018. 72 с.
33. Специальная педагогика: учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. И. Аксенова, Б. А. Архипов, Л. И. Белякова и др; Под ред. Н. М. Назаровой. 4-е изд., стер. М.: Изд. центр «Академия», 2005. 400 с.
34. Софій Н.З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч.-метод. посібник/Кол. Авт.: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін.; за заг. ред. Л.І.Даниленко. К., 2007. 128 с.
35. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід): матеріали Міжнародної конференції/за ред. В.І.Бондаря, Р.Петришина. К.: Наук. Світ, 2004.200 с.
36. Тетяна Лукіна. Реалізація державної освітньої політики щодо дітей з особливими освітніми потребами: зарубіжні підходи. Ел. ресурс. Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/714558/1/apdyo_2014_3_23.pdf

Викладач _____ доц. Н.О.Матвєєва